
HORVÁTH ÁGNES

A BUDAI ÉNEK- ÉS ZENEAKADÉMIA JUBILEUMA

A kiegyezés évében, 150 éve alapították az egykor igen népszerű, a budai zeneszerető családok ifjait-lányait alsó-és középfokon oktató intézményt, a Budai Ének- és Zeneakadémiát. Az iskola ismertetése méltatlanul hiányzik a hazai zenei lexikonokból, létezését, működését Molnár Antal egykori növendék, és Harmat Artúr rövid írása mellett csupán néhány fennmaradt zeneiskolai értesítőből, újságcikkekből lehet vázlatosan rekonstruálni.

Az intézmény megszervezése Nagy Ágoston budai zenekedvelőhöz és az 1866-ban alakult Budai Egyházi Zeneegyesülethez kötődik. Utóbbinak közismert Liszt Ferencsel való kapcsolata, aki több 16. századi a cappella művet is betanított nekik, és vezényelte előadásukat, többek között a Budavári Nagyboldogasszony (Mátyás) templomban. Az egyesület 1867. október 10-én létrehozta a Budai Ének- és Zeneakadémiát, a Pest-Budai Hangászegylet felépítését véve mintául. Ének- és zenekart alakítottak, hangversenyeket adtak. A pesti együlethez hasonlóan, mely Nemzeti Zenede néven 1840-ben nyitott zeneiskolát, az utánpótlás nevelésére 1868-ban zeneiskolát nyitottak Budán.¹ A budaiak – Molnár Antal visszaemlékezése szerint – igen büszkék voltak saját zeneakadémiájukra, mint önálló kulturális intézményükre, de emellett praktikus okok is szorgalmazták a budai zeneiskola létrehozását, hiszen így nem kellett a fiataloknak átkelniük a Lánchídon a testvérvárosba, hanem a Vízivárosban, a Fő utca 30. szám alatt, a kapucinusok épületében tanulhattak.² A kapucinus rendház az Egyházi Zeneegyesület révén lett a zeneiskola otthona: az egyesületnek a kapucinusok biztosítottak próbatermet, s cserében évente többször felléptek náluk. Zongora, vonós és fúvós tanszakokat létesítettek, a vezetést igazgató és választmány (elnökkel) látta el, zenekar és énekkar működött.³ Két profiljuk

¹ Watzatka Ágnes: *Budapesti séták Liszt Ferencsel*. Helikon Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest 2011. 147–150. Harmat Artúr tanulmányában másképp írja le a Budai Zeneakadémia alapítását, a Budai Dalárda egy hangversenyére alkalmilag toborzott énekkarból eredezteti. Harmat Artúr: „Vegyesskarok”, in Dr. Molnár Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve*. Budapest 1936. 139–140. A *Zenészet* *Lapok* rövid híre a Budai Egyházi Zeneegyletből való származásról tanúskodik: a „budai egyházi egylet pedig feloszolván annak tagjai a budai énekekadémiába léptek be”, írja az újság 1868-ban, a IX. évfolyam 3. számában, október 18án (45. oldal).

² Az adatok forrása: Molnár Antal: „Emlékezés az egykori Budai Zeneakadémiára”, in *Magyar Zene* IX. évf. 1. szám., 1968. március. 65–66.

³ A Nemzeti Zenede 1840-ben alakult meg, mint az 1836-ban alapított Pest-budai Hangászegyesület énekiskolája. Egy évtizeden keresztül énekiskolaként működött, majd hangszeres szakokkal is bővült. Iványi-Papp Mónika: „A Nemzeti Zenede élete a Pest-budai

volt, a pesti zenedéhez hasonlóan: a tanítás mellett hangversenyrendezéssel is foglalkoztak, utóbbinak helyszíne ideális közelségben, a kapucinus zárda és templom melletti tér másik oldalán volt, az 1900-ban megnyitott Budai Vigadóban (I. kerület Corvin tér 8.)⁴

A Budai Ének- és Zeneakadémia zeneiskolájának épülete a Fő utca 30. szám alatt
(Fotó: Horváth Ágnes)

Hangászegyesületi Énekiskola választmányi ülései alapján (1844–1867)”, in Tari Lujza – Iványi-Papp Mónika – Sz. Farkas Márta – Solymosi Tari Emőke – Gulyásné Somogyi Klára: *A Nemzeti Zenede*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Budapesti Tanárképző Intézete, Budapest 2005. 75–149. 95.

⁴ A Budai Vigadó felépítésével a budai polgárok régi óhaja teljesült. Az intézmény a Pesti Vigadó mintájára szolgálhatta a budaiak kulturális igényeit, hangversenyeknek, táncmulatságoknak adva helyet. Az épület mai is áll a Fő utca, Corvin tér, Iskola utca sarkán. A 20. század második felében a Népművelési Intézet és az Állami Népi Együttes székháza volt, ma a Nemzeti Erőforrás Minisztérium üzemelteti. Ma is, mint egykor, több funkciót tölt be: itt működik a Nemzeti Művelődési Intézet és a Hagyományok Háza, és 306 férőhelyes színházterme otthont ad a Magyar Állami Népi Együttes előadásainak is. Lásd: az épület leírása a Hagyományok Háza honlapján: <http://www.hagyomanyokhaza.hu/oldal/1923/>

Az épületegyüttes, melyhez a Budai Ének- és Zeneakadémia működése kötődött: a kapucinus templom bal oldalán a rendház, melyben a zeneiskolai tanítás folyt, jobb oldalán, a Corvin tér másik oldalán a Budai Vigadó, melyben oratórikus hangversenyeiket tartották (Fotó: Horváth Ágnes)

A két intézmény fontos szerepet töltött be a főváros zenei oktatásában, Pest és Buda közönségének zenei művelésében, így méltán tarthatjuk őket számon az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia megalapításáig (1875-ig) az ország legjelentősebb zenei tanintézményeiként. Bár a Zeneakadémia, mint a Liszt-Erkel alapította állami, diplomát adó intézmény versenyen kívül, legfelül állt, népszerűségében messze nem érte utol a két alap- és középfokú iskolát, a Nemzeti Zenedét (Budapest, V. Semmelweis utca 12.) és a Budai Ének- és Zeneakadémiát. A Zeneakadémia elsősorban hivatásos zenészeket nevelt, az említett két iskola pedig jó műkedvelőket, családi légkörben. Kiváló tanári kara azonban lehetőséget adott a tehetséges növendékeknek, hogy művészi szintre is eljussanak.⁵ Neves tanárai között szerepelt három Liszt-növendék: Juhász Aladár, Lina Schmalhausen és Varga Vilma, valamint három Hubay-növendék is: Koncz János, Koller Alfréd és Sonkoly István. Az Operaház és a Filharmóniai Társaság művészei közül is többen tanítottak a zeneiskolában, pl. ifj. Roubal Rezső (ütőhangszerek). Orgonát Szautner Zsigmond, majd Kereszty Jenő, a zeneíró Kereszty István fia, a Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébániatemplom orgonistája oktatott. A minőségi munkát biztosította a magas óraszám is, heti 4 órában oktatták a növendékeket minden tanszakon. A

⁵ A két alsó- és középfokú intézmény nívóját jelezte az is, hogy akit nem vettek fel a Zeneakadémiára, az említett iskolákban folytatta zenei tanulmányait. Molnár Antal: „Emlékezés az egykori Budai Zeneakadémiára”, in *Magyar Zene* IX. évf. 1. szám., 1968. március. 65.

zongora tanszak tananyagában a bécsiek szonátái mellett felsőbb évfolyamokban Liszt, Chopin, Czerny, Cramer és Juhász technikai gyakorlatai és a „klasszikus, romantikus és magyar iskola közép- és felsőfokú nehézségű darabjai” is sorra kerültek. Orgona főtanszakon J. S. Bach, F. Mendelssohn, J. Rheinberger, A. Guilmant és mások előadási műveit tanulták, összhangzattanból Siklós és Vavrinecz tankönyveire támaszkodtak, gyakorlat-orientált tananyaggal, melyben szerepelt a moduláció, valamint a korálharmonizálás is.⁶
Az 1908–1909. tanév tanári névsora a következő volt:⁷

ének	<i>Avvakumovics Mária</i>	zongora	<i>Csermányi Mária</i>
	<i>Deitrich Clementine</i>		<i>Cecelits Benő</i>
	<i>Feliciani Charlotte</i>		<i>Fuchs Emil</i>
hegedű	<i>Bendiner Adolf</i>		<i>Horváth Emil</i>
	<i>Palotai Józsa</i>		<i>Höcker Ida</i>
	<i>Szentgyörgyi Ignác</i>		<i>Juhász Aladár</i>
cimbalom	<i>Erdélyi Dezső</i>		<i>Kovács Ferenc</i>
összhangzattan	<i>Geszler Ödön</i>	zongora	<i>Maximovics Szilárdné</i>
gordonka	<i>Kauders Manó</i>		<i>Medvey Irma</i>
fuvola	<i>Malarcsik József</i>		<i>Szautner Ida</i>
orgona	<i>Szautner Zsigmond</i>		<i>Tormási Frida</i>

Az intézmény születésekor a Budai Énekekadémia nevet kapta, majd egy év múlva a *Zenészet*i Lapok rövid hírben tudósított a névváltozásról, mely szerint a Budai Zene- és Énekekadémia nevet fogja viselni.⁸ Első elnökük Madarassy Pál, zeneigazgatójuk Knahl Antal karnagy volt, akinek komoly érdemei voltak az egyesület és a zeneiskola megszervezése körül. 1869-től Nagy Ágoston lett az elnök, aki nagy összegekkel támogatta az intézményt. Rajta kívül jelentős támogató volt Buda városa is, mely évi állandó segílyt utalt az egyesületnek. 1870-ben tűnik fel először a hangversenyeken a tenorszólók kapcsán Bogisich Mihály neve, akinek zenetörténeti érdeklődésű zenész-papként jelentős érdeme volt a magyarországi cecilianizmus kibontakoztatásában. Szintén ebben az évben vállalta Rudolf trónörökös az intézmény fővédnökségét.

⁶ Lásd: Szautner Zsigmond (szerk.): *A Budai Zeneakadémia zeneiskolájának tudósítványa az 1908–1909. tanévről*. Budapest 1909.

⁷ Szautner Zsigmond (szerk.): *A Budai Zeneakadémia zeneiskolájának tudósítványa az 1908–1909. tanévről*. Budapest 1909.

⁸ Az intézmény csak nevében volt „akadémia”, a korban gyakori elnevezése volt az alsó- és középfokú oktatási intézményeknek az akadémia, a líceum és a konzervatórium is. Az iskolaév végi tájékoztató füzetain és hangversenyplakátjain azonban továbbra is a rövidebb Budai Zeneakadémia név szerepelt, még az 1940-es években is.

Az 1870. év más szempontból is kiemelendő: az egyesület ebben az esztendőben választotta Liszt Ferencet tiszteletbeli tagjává. Liszt a Budai Egyházi Zeneegylet révén, annak karnagyaként került kapcsolatba az egylet által alapított Budai Zeneakadémiával és annak zeneiskolájával. Többször meglátogatta a zeneiskolai tanórákat (pl. Saphir Károly hegedűtanár, valamint saját tanítványai, Juhász Aladár és Lina Schmalhausen óráit), péntekenként a kapucinusoknál ebédelt.⁹ Fontos hangversenyeiken Liszt is jelen volt, többek között 1875. március 5-én J. Haydn *Teremtésének* előadásán, és 1882. március 31-én, a J. Haydn születésének 150. évfordulója alkalmából rendezett hangversenyen. Bogisich Mihály felkérésére Liszt átdolgozta a Budai Zeneakadémia számára F. Schubert: *Die Allmacht* című dalát férfikarra és tenorszólóra, és maga vezényelte a bemutató előadást.

A Budai Zeneakadémia már néhány évvel megalakulása után igen rangos eseménysorozaton vett részt. L. van Beethoven születésének centenáriumán Erkel Ferenc és Volkmann Róbert indítványa alapján háromnapos hangversenysorozatot rendeztek december 14–16 között. Liszt nagy lelkesedéssel állt rendelkezésre, személyesen tartotta a próbákat, sőt erre az alkalomra komponálta 2. *Beethoven-kantátáját*. Az utolsó napon a Pesti Vigadóban előadták a *IX. szimfóniát* és Liszt kantátáját is, Liszt vezényletével. Kétszáz tagú zenekart és háromszáz főnyi énekkart verbuváltak, soraikban a Nemzeti Színház tagjain kívül a Nemzeti Zenede, a Budai Dalárda és a Budai Ének- és Zeneakadémia énekesei szerepeltek.¹⁰

⁹ Watzatka Ágnes: *Budapesti séták Liszt Ferencsel*. Helikon Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest 2011. 147–150.

¹⁰ Sebestyén Ede: *Liszt Ferenc hangversenyei Budapesten*, A Liszt Ferenc Társaság kiadása, Budapest 1944. 89–94. 137. 186.

A Liszt-tanítvány Varga Vilma és növendékei a Budai Zeneakadémián az 1926–1927-es tanévben

(Forrás: <http://rakospalotaivillasor.blogspot.hu>)

Knahl Antal halála után két évig Zimay László, majd lemondása után egy évig Schweida Rezső karigazgató irányította a zeneiskolát. Utóbbi lemondása után Szauner Zsigmond került a helyére, aki egy időben igazgatóként működött a Budai Egyházi Zeneegyletnél. „Kemény akarattal és komoly hozzáértéssel szervezte újjá mind a zeneegyesületet, mind pedig ennek iskoláját”.¹¹ 32 évig állt a zeneiskola élén, ez az időszak volt az intézmény működésének fénykora (1878–1910).¹² Szauner a korabeli zenei élet egyik legjelentősebb személyisége volt, 1885–1886-ban a várplébániatemplom, majd 1886-tól a belvárosi főplébániatemplom karnagya, 1892-től az Országos Zeneakadémián liturgia és karénektanár, neves orgonaművész és zeneszerző. Mint egyházi zenész, szorgalmazta az OMCE alapítását, és tevékeny részt vállalt annak munkájában. Regensburgi tanulmányútja során informálódott a német cecilianizmusról.¹³

¹¹ Harmat Artúr: „Vegyeskarak”, in Dr. Molnár Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve*. Budapest 1936. 140.

¹² Szauner a visszaemlékező Molnár Antalt is tanította diák korában, és mikor 1909-ben beteg lett, őt kérte meg, hogy helyettesítse a zeneelmélet órákon. Molnár Antal: „Emlékezés az egykori Budai Zeneakadémiára”, in *Magyar Zene* IX. évf. 1. szám., 1968. március. 65.

¹³ *Justorum animae* című offertórium felvételt nyert a Cecilien-Katalogba is, és a német egyházzenei műsorokon is állandóan szerepelt. Lásd Járosy Dezső nekrológiáját az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia évkönyvében (1910/11. tanév).

Igényes műsorú, kiváló hangversenyeiken gyakran kerültek sorra ritkán hallott oratórikus alkotások, kortárs ősbemutatók. Az egyesület munkáját dicsérik fontos felújítások és régi művek első magyarországi bemutatói is kiváló előadásban, az Operaház zenekarának és énekes szólistáinak közreműködésével. Ének- és zenekarukat szükség esetén műkedvelőkkel egészítették ki.

Néhány előadott zenemű a teljesség igénye nélkül: J. S. Bach: *Nyitány (Suite en Ré majeur, 1903)*, L. van Beethoven: *Missa Solemnis (1881)*, E. Bossi: *Canticum Cantorum (1904, 1906)*, Demény Dezső: *Suite mignonne en stige de Rococo (1905)*, J. Haydn: *Krisztus hét szava a keresztfán (1909)*, Liszt Ferenc: *Koronázási mise, 113. zsoltár (1894), XIII. Zsoltár (1928)* J. Massenet: *Mária Magdolna (oratórium, 1913)*, R. Schumann: *A rózsza zarándokútja (1868, 1906)*, C. Saint-Saëns: *Karácsony, A vízözön és A lyra és a hárfa (1887)*, Szautner Zsigmond: *Missa Academica (1885)*.¹⁴

Szautner Zsigmond fényképe az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia évkönyvéből (1910/11. tanév)

Szautner halála után Clauser Mihály lett a Budai Énekakadémia igazgatókarnagya, aki 1911–1938-ig viselte e tisztséget. Az első világháború és azt

¹⁴ Forrás: A Zeneközlöny folyóirat számai 1904–1906 között, Molnár Antal: „Emlékezés az egykori Budai Zeneakadémiára”, in *Magyar Zene* IX. évf. 1. szám, 1968. március. 65.

követő gazdasági viszonyok megnehezítették az iskola működését. Ehhez hozzájárult az 1920-as évektől a székesfővárosi zenetanfolyamok bővülése Budán is, melynek következtében az intézmény elvesztette korábbi hegemóniáját a budai zeneoktatásban. Növendéklétszáma Clauser igazgatása alatt a kezdeti 350 fő körüli létszámról 100 főre, a tanszakok száma 22-ről 8-ra apadt.¹⁵ Épületüktől is búcsúzniuk kellett, a kapucinusok 1935-ben váratlanul felmondták a termék bérletét, és az iskolának pár hónap alatt kellett átköltöznie a Margit körút 44. szám alatt álló négyszobás bérlakásba. Clauser igazgatóságából kiemelendő annak kezdetén, 1911-ben, Liszt születésének 100. évfordulója alkalmából, a mester műveiből rendezett jubileumi hangverseny. 1938-ban Clauser Mihály betegségére és magas korára hivatkozva lemondott az igazgatásáról, helyére Rajter Lajost ajánlotta, aki célkitűzéseit a II. világháború miatt nem tudta megvalósítani. Rajter Lajos külföldre távozott, a zeneiskola Koller Alfréd igazgatása alatt (1945–1950) nehéz körülmények között folytatta munkáját a háború után. A Budai Zeneakadémia egyesületét a tagság elnéptelenedése miatt 1950-ben feloszlatták, a zeneiskola pedig két évig (1950–1952), mint tanári munkaközösség működött Váczi Károly ügyvezető tanár irányításával, míg végleg beolvadt a Fővárosi Zeneiskolába. Utódintézménye a mai Járdányi Pál Zeneiskola.¹⁶

A szerző az ELTE BTK Zenei Tanszékének oktatója

¹⁵ Lásd a Budai Zeneakadémia tudósítványait az 1914–1915. és az 1940–1941. tanévről.

¹⁶ Az adatok forrása a Járdányi Pál Zeneiskola honlapja: <http://www.jardanyizeneiskola-bp.hu/iskola.php>

Budapesten, 1885. évi április 22-én szerdán, esti 8 órákor

a fővárosi vígadó kis termében

S Z A U T N E R Z S I G A

zeneigazgató vezetésére és

a m. kir. opera zenekarának 17 tagja szíves közreműködése mellett

tartatik

A B U D A I Z E N E A K A D E M I A

ezidei

II-dik évnegyedes hangversenye.

M Ű S O R :

1. „*Dame Kobold*“, Nyitány Heinecke
Nagy zenekar. Előadják a *zenekari tagok*.
2. „*Az éjhez*“ Volkmann
Alt-solo zenekarral. Énekli *Tiber Adolfin*
úrhölgy, egyleti tag.
3. *Serenade*, 65 mű (új) Hofmann
Vonós zenekar. Előadják az *egyleti zene-*
kari tagok.
4. „*Requiem Mignon*“-ért (új) Rubinstein
Zongora és harmonium kíséret mellett elő-
adja az *egyleti énekkar*.
5. *Zongora verseny*, Es-dúr Beethoven.
Zenekar kísérettel előadja *Göczy Rezső* úr,
zeneakad. tanár.

A Budai Zeneakadémia hangversenyplakátja 1885-ből
(Országos Széchényi Könyvtár Kisnyomtatványtár)